

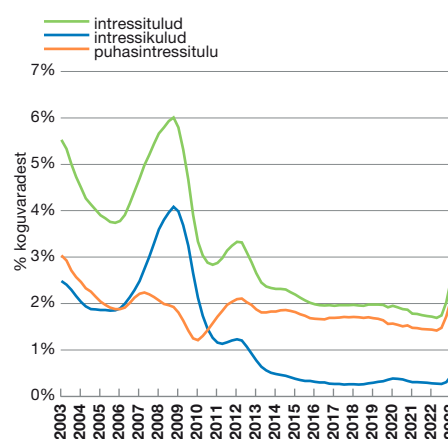
LISA 1. EESTI PANGANDUSSEKTORI PUHASINTRESSIMARGINAALI MÕJUTAVAD TEGURID

Pankade põhiliseks tuluaallikaks on intressitulu, mille arvelt tuleb katta nii kohustustelt kantav intressikulu, laenukahjumite katteks tehtavad eraldised kui ka halduskulud. Seetõttu kasutatakse pankade tulukuse mõõtmisel ühe võimalusena puhasintressimarginaali (*net interest margin, NIM*), mis väljendab pankade kui finantsvahendajate vahendustegevuse otsest tulemit – teenitud puhasintressitulu suhtena intressiteenivatesse varadesse. Mida väiksem see on, seda efektiivsemalt suudavad pangad vahendada raha laenuvõtjate ja hoiustajate vahel. Samas kui netointressitulu teenitakse vähe, on viletsam ka pankade võime laenukahjumite katteks provisjone teha ja sisemiste ressursside ehk jaotamata kasumi arvelt kapitali suurendada. Teisisõnu, madala NIMi korral ei pruugi laenuportfellis peituvad riskid olla õigesti hinnastatud ja see võib riskide realiseerumise korral panga edasise tegevuse ohtu seada. Käesoleva eriteema eesmärk on selgitada Eesti pangandussektori netointressimarginaali kujunemist erinevatel perioodidel intressitulu ja intressikulu mõjutavate tegurite kaudu.

2000ndate alguses mõjutasid puhasintressitulu kahanenud intressimarginaalid, mis langesid suuresti tänu ELiga integreerumise tõttu paranevad riskihinnangutele. Vahetult enne ELiga liitumist, kui laenuintressimäärad ulatusid 6-7%ni, teeniti ka puhasintressitulu ligi 3% ulatuses suhtena koguvardadesse. Enne ja pärast ELiga liitumist, kui majanduse areng hoogustus ja laenuurg hakkas kiiresti kasvama, riskihinnangud paranesid ja intressimarginaalid ning nendega koos ka puhasintressitulu langesid kiiresti (vt joonis L1.1). Laenuuru hoogsat kasvu ja marginaalide langust võimaldas Põhjamaade suurte pankade sisenemine turule. Nende kaudu saadud rahastus võimaldas osadel pankadel tempokalt turgu hõivata.

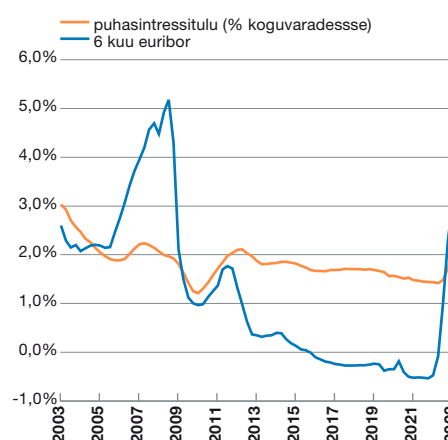
Järgnevatel aastatel liikusid intressitulu ja -kulu küllaltki sarnaselt, mistõttu muutus puhasintressitulu vähe. Kuna Põhjamaade suurte pankade rahastus tuli suure osas raha- ja kapitaliturgudelt, siis seati ka siinsete pankade rahastuse hind sõltuma rahaturuintressimääradest. Seetõttu on ka pea laenuuru arengu algusest peale laene väljastatud rahaturuintressimäärast oleneva muutuva intressimääraga, peegeldades pankade eelistust kanda intressirisk üle klientidele. Kuna nii varade kui ka kohustuste pool oli seotud rahaturuintressimääradega, muutusid intressitulu ja -kulu üleilmse finantskriisi ja 2009.–2010. aasta majanduslanguse ajal üsna sünkroonis. Laenuintressimäärad reageerisid küll automaatselt kiiremini ja puhasintressitulu ka kahanes mõnevõrra majanduslanguse perioodil, kui rahapoliitilised intressimäärad langesid (vt joonis L1.2), kuid seda mõjutas ka laenukvaliteedi oluline halvenemine ja sellest tingitud intressitulu langus.

Joonis L1.1. Pangandussektori intressitulu, -kulud ja puhasintressitulu



Allikas: Eesti Pank.

Joonis L1.2. Pangandussektori puhasintressitulu ja 6 kuu euribor



Allikad: Euroopa Keskpang, Eesti Pank.

Järgnevatel aastatel hakkas puhasintressitulu mõjutama eeskätt muutus pankade rahastusstruktuuris, tänu millele intressikulu vähenes. Emapankade rahastust vähendati märkimisväärselt pärast majanduskriisi ning laenuportfelli kasv hakkas eelkõige sõltuma hoiuste kasvust. Mõnevõrra ebatüüpiliselt kasvasid hoiused Eestis ka majanduskriisi aastatel ning said majanduse taastudes veelgi hoogu juurde. Euroopa võlakriisi puhkedes ja rahapoliitiliste intressimäärade langedes kahanesid aga ka hoiustelt makstavad intressid, mistõttu hakkas tähtajaliste hoiuste osakaal tasapisi vähenema. See langetas järk-järgult intressikulu. Samas riskihinnangud halvenesid 2009.–2010. aasta majanduskriisi algaasis ja intressimarginaalid tõusid ning kuigi aastatel pärast kriisi toodi marginaale küll allapoole, jäid need siiski kriisieelsest kõrgemale tasemele. See tähendas, et kuigi baasintressimäärade osa intressimäärades vähenes rahapoliitiliste intressimäärade langedes, hakkas laenuportfelli keskmise intressimarginaali tõus varasemate aastate madalama intressimarginaaliga laenude amortiseerumise tõttu intressitulu teiselt poolt toetama.

2022. aasta teisest poolest alates on puhasintressitulu kergitanud kiire hinnatõusu tõttu karmistuva rahapoliitika mõjul hoogsalt kerkinud rahaturuintressimäärad. Intressitulu suurenedes on ka intressikulu hakanud vähehaaval tõusma, kuid aastaid madalal tasemel püsinud intressimäärade tõttu on tähtajaliste hoiuste osakaal väike ja kuigi see praegu suureneb, on mõju intressikulule veel suhteliselt väike. Kuivõrd aga pangati on rahastuse struktuur erinev, mõjutab intressikulude tõus osasid panku rohkem kui teisi ning võit baasintressimäärade tõusust puhasintressitulu suurenemise näol on selle võrra väiksem.

Pankade puhasintressitulu hindamise mudeli järgi mõjutavad puhasintressi kujunemist lisaks rahaturuintressimääradele ka kuluefektiivsus ja laenuportfelli kvaliteet. Erialakirjanduses on leitud, et lisaks turuintressimääradele mõjutavad pankade puhasintressimarginaali ka veel mitmed muud tegurid. On tuvastatud, et marginaalide suuruse puhul mängivad muu hulgas rolli panga tegevuskulude efektiivsus^{15 16 17}, krediidirisk^{18 19}, likviidsus²⁰ ja turukonkurents^{21 22}. Pangandussektori puhasintressimarginaali muutust mõjutavate tegurite analüüsimiseks koostati Eesti Pangas 2003.–2022. aastate kvartaliandmetel põhinev mudel.

Mudeli kuju on järgmine:

$$NIA_t = \alpha + \beta_1 C_t + \beta_2 E_t + \beta_3 P_{t-8} + \beta_4 LD_t + \beta_5 HHI_t + \epsilon_t$$

kus:

NIA_t on puhasintressitulu ja koguvarade suhtarvu kvartaalne muutus hetkel t ,

α on regressiooni vabaliige,

C_t on halduskulude ja koguvarade suhtarvu kvartaalne muutus,

E_t on 6 kuu euribori kvartaalne muutus,

P_{t-8} provisjonide ja laenuportfelli suhtarvu kvartaalne muutus viitajaga 8 kvartalit,

LD_t on laenu ja hoiuse suhtarvu kvartaalne muutus,

HHI_t on Herfindahl-Hirschmann indeksi kvartaalne muutus.

15 Kukk, M., & Levenko, N. (2022). Interest rate spreads in Estonia: different stories for different types of loan. Eesti Pank.

16 Angori, G., Aristei, D., & Gallo, M. (2019). Determinants of banks' net interest margin: Evidence from the Euro area during the crisis and post-crisis period. Sustainability, 11(14), 3785

17 Setiawan, C., & Wisna, N. M. M. (2021). The determinants of net interest margin: An empirical study of Indonesia category-IV banks for the period of 2014-2017.

18 Benkovskis, K., Tkacevs, O., & Vilerts, K. (2021). Interest Rate Spreads in the Baltics and the Rest of the Euro Area: Understanding the Factors behind the Differences. Bank of Latvia Discussion Paper No. 2021/02.

19 Karmelavičius, J., Mikaliūnaitė-Jouvanceau, I., & Buteikis, A. (2022). What drove the rise in bank lending rates in Lithuania during the low-rate era? (No. 43). Bank of Lithuania.

20 Setiawan, C., & Wisna, N. M. M. (2021). The determinants of net interest margin: An empirical study of Indonesia category-IV banks for the period of 2014-2017.

21 Karmelavičius, J., Mikaliūnaitė-Jouvanceau, I., & Buteikis, A. (2022). What drove the rise in bank lending rates in Lithuania during the low-rate era? (No. 43). Bank of Lithuania.

22 Kukk, M., & Levenko, N. (2022). Interest rate spreads in Estonia: different stories for different types of loan. Eesti Pank.

Mudeliga hindamise tulemustest selgub, et Eesti pangandussektori puhasintressimarginaalile avaldavad statistiliselt positiivset mõju muutused tegevuskulude efektiivsuses, turuintressimääras ja viitajaga provisjoneeritud laenude osakaalus (vt Tabel L1.1). Negatiivset statistilist mõju avaldab vastupidiselt oodatule muutus kontsentratsiooniindeksis.

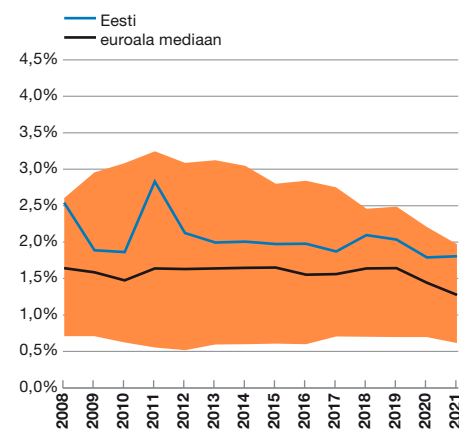
Tabel L1.1. Puhasintressitulu ja koguvarade suhtarvu mudeli hindamise tulemused

Sõltumatud muutujad	Koefitsiendid
Halduskulud/varad kvartali muutus	1.136112*** (0.19094)
6 kuu euribori kvartali muutus	0.074985*** (0.01558)
Provisjonid/laenuportfell kvartali muutus viitajaga 8 kvartalit	0.052806** (0.02214)
Laenud/hoiused kvartali muutus	0.00130 (0.00142)
Herfindahl-Hirschman indeksi kvartali muutus	-0.021797** (0.01023)
Vabaliige	0.00003 (0.00006)
Vaatlusi	72
R2	0.60206
Korrigeeritud R2	0.57191
Mudeli standardviga	0.00049
F-statistik	19.97068

Märkus. Sulgudes on koefitsiendi standardviga, mis näitab, kui kindlad võime olla koefitsiendi väärtuses (mida väiksem see on, seda parem). *, **, *** näitavad, et koefitsient on statistiliselt oluline vastavalt 10%, 5% ja 1% taseme juures.

Rahvusvahelises võrdluses paistab Eesti silma keskmisest pisut kõrgema puhasintressituluga. Ajavahemikul 2008–2021 oli Eesti pangandussektori puhasintressitulu suhe varadesse kõikidel aastatel kõrgem kui euroala mediaannäitaja (vt joonis L1.3). Samas on puhasintressitulu euroalal olnud muude regioonidega võrreldes suhteliselt väike, mis on hoidnud ka pankade kasumlikkust euroalal madalal tasemel. Euroopa Keskpank on korduvalt juhtinud tähelepanu sellele, et pankade väike kasumlikkus on üks võtmetähtsusega süsteemseid riske euroala finantsstabiilsusele²³. Euroalaväliste riikidega võrreldes, kasutades Maailmapanga andmeid²⁴, on puhasintressitulu suhestatuna intressi teenivatesse varadesse olnud Eestis viimasel kümnel aastal küll kõrgem kui OECD riikide mediaan (vt joonis L1.4), kuid kui mitte arvestada väga madalate näitajatega euroala riike, paigutub Eesti pangandussektor pigem keskmise taseme lähedale.

Joonis L1.3. Euroala riikide puhasintressitulu ja koguvarade suhtarv



Märkus. Viimane vaatlus 31.12.2021.
Allikas: Euroopa Keskpank.

²³ Euroopa Keskpank. Financial Stability Review, (November 2018).

²⁴ <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development/Series/GFDD.EI.01>.

